

ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯПОНІЇ У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

JAPAN'S PUBLIC DIPLOMACY IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Хорішко Л.С.,

*доктор політичних наук,
професор кафедри політології
Запорізького національного університету*

Досліджено публічну дипломатію як інструмент синхронізації політико-комунікативної діяльності політичних суб'єктів з метою спільного реагування на глобальні виклики сьогодення. Публічна дипломатія забезпечує вплив на громадськість з метою реалізації національних інтересів держави, координації зусиль суб'єктів політики у популяризації цінностей, напрямів діяльності за допомогою залучення лідерського потенціалу та формування довгострокового партнерського співробітництва. До основних форм публічної дипломатії відносять: організацію спеціальних подій, формування порядку денного, перманентний діалог із стейкхолдерами.

Повномасштабне російське вторгнення в Україну актуалізувало питання неієздатності існуючої системи світової колективної безпеки. Це стало каталізатором активізації публічного дискурсу щодо підтримки боротьби українського народу та зміни підходів до зовнішньої політики з врахуванням сучасних викликів. Очільники Японії рішуче засудили російську агресію, що на їх думку підвищує ризики зміни балансу сил в Індо-Тихоокеанському регіоні. У цьому контексті Японія прагне підвищити рівень суб'єктності у світовій політиці з метою захисту національних інтересів. Цьому сприяють дипломатичні зусилля японських урядовців у соціально-економічній та безпековій сферах на засадах свободи, демократії та дотримання принципів міжнародного права.

Публічна дипломатія є ключовим інструментом формування японо-українських відносин в умовах сучасної політичної дійсності. Прем'єр Міністр Японії та очільники міністерств активно долучаються до включеності питання всебічної допомоги Україні у міжнародний порядок денний через участь у різних форматах комунікаційної взаємодії – публічні виступи, двосторонні візити, пресконференції. За головування Японії саміт G-7 став платформою для політичного діалогу держав-членів щодо підтримки боротьби українського народу проти зовнішньої агресії. Значна увага приділяється активізації японо-українських відносин, передусім, в економічній та військово-політичній сферах.

Ключові слова: зовнішня політика, співробітництво, комунікація, порядок денний, публічна дипломатія.

The article investigated the relevance of the use of public diplomacy as an effective tool for political and communicative activity, which contributes to the formation of collective responsibility in responding to global challenges of today. Public diplomacy as a set of means of influencing the public, contributing to the realization of national interests of the state. It was specified that public diplomacy were aimed at coordinating the efforts of political actors to promote their values, programs of activities by attracting leadership potential of leaders, expanding channels of communication, resulting in the formation of long-term partnerships. The main tools of public diplomacy are the organization of special events, agenda formation, dialogue with stakeholders.

Russia's full-scale invasion of Ukraine has actualized the issue of the incapacity of the existing system of global collective security. This was a catalyst for intensifying public discourse on supporting the struggle of the Ukrainian people and changing approaches to foreign policy to meet current challenges. Japan's leaders strongly condemned Russia's aggression, which, in their opinion, increases the risks of changing the balance of forces in the Indo-Pacific region. Therefore, Japan seeks to increase the level of subjectivity in world politics in order to protect national interests. This is facilitated by the diplomatic efforts of the Japanese government in the socio-economic and security spheres on the basis of freedom, democracy and respect for the principles of international law.

Public diplomacy is a key tool for building Japan-Ukraine relations in the current political reality. The Prime Minister of Japan and heads of ministries are actively involved in putting the issue of comprehensive assistance to Ukraine on the international agenda through participation in various formats of communication interaction – public speeches, bilateral visits, press conferences. Under Japan's presidency, the G-7 summit became a platform for political dialogue between member states to support the Ukrainian people's struggle against external aggression. Considerable attention is paid to the development of Japan-Ukraine relations, especially in the economic and military-political spheres.

Key words: foreign policy, cooperation, communication, agenda, public diplomacy.

Постановка проблеми. Повномасштабне російське вторгнення в Україну стало каталізатором змін міжнародного порядку денного у сфері безпеки та оборони, активізувавши пошук нових форм комунікації та співпраці. По-перше, стійкість у протистоянні державі-агресору є життєво важливим питанням для України у контексті збереження державної суб'єктності у міжнародному політич-

ному просторі. Відтак поглиблення співпраці з різними стейкхолдерами, залучення їх ресурсного потенціалу до забезпечення національної стійкості в умовах війни – це один із ключових аспектів зовнішньополітичної діяльності правлячої еліти в Україні. По-друге, неспровокована російська агресія проти суверенної держави поставила під сумнів дієвість існуючої системи колективної без-

пеки, змусивши деякі держави, наприклад, Японію не тільки активізувати підтримку України, але й розпочати процеси перегляду національної доктрини безпеки з метою зміни підходів до зовнішньої політики з врахуванням викликів сьогодення. У цьому контексті публічна дипломатія є ключовим інструментом налагодження україно-японських відносин в умовах сучасної політичної дійсності. Йдеться про формування порядку денного, організацію спеціальних подій, політичний діалог та співробітництво.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження поняття та змісту публічної дипломатії, особливостей використання її ресурсного потенціалу в реалізації національних інтересів сучасних держав досить широко представлені в наукових розвідках закордонних і українських вчених [1; 2; 3]. Водночас актуалізується потреба нових наукових розвідок щодо національного досвіду та особливостей використання ресурсного потенціалу публічної дипломатії у контексті глобальних викликів сьогодення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Основна мета наукової розвідки – дослідити основні форми дипломатичної співпраці Японії та України в економічній та військово-політичній сферах в умовах російського повномасштабного вторгнення. Досягнення поставленої мети передбачає розв’язання наступних завдань: визначення особливостей публічної дипломатії Японії у контексті російсько-української війни, аналіз напрямів використання її ресурсного потенціалу в україно-японських відносинах з метою підвищення стійкості реагування на виклики сьогодення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Прем’єр Міністр Японії Ф. Кісіда наголосив на зміні ключових підходів у зовнішній політиці та сфері безпеки держави [4]. Йдеться про усвідомлення реальних загроз стабільності та порядку на глобальному рівні, що мотивує Японію до підвищення рівня суб’єктності у міжнародній політиці й активізації політичного діалогу та співпраці з державами-партнерами заради спільного майбутнього. Разом з тим підвищення рівня суб’єктності у міжнародній політиці має забезпечуватися змінами у сфері національної безпеки та оборони, серед яких – підвищення витрат на обороноздатність до 2% ВВП, розширення можливостей комплексної протидії гібридним загрозам, зміцнення оборонної позиції у південно-західному регіоні держави.

За ініціативи уряду було внесено зміни до Трьох принципів постачання оборонного обладнання та технологій [5]. По-перше, йдеться про можливість постачати озброєння, виготовлене в Японії за іноземною ліцензією, до країни-ліцензіата. По-друге, надання дозволу на постачання певних складових озброєння, що не несуть прямої загрози (напри-

клад двигуни літаків) та оборонного обладнання країнам, які зазнали незаконного вторгнення. У цьому документі зазначено, що відповідні зміни спрямовані на активізацію підтримки міжнародної безпеки, поглиблення дипломатичної співпраці Японії та держав-партнерів у сфері безпеки та оборони, розвиток оборонних та технологічних потужностей держави в умовах глобальних викликів сьогодення.

У доповіді «Оборона Японії» було констатовано, що російська агресія проти України порушила, встановлені після Другої світової війни, принципи функціонування міжнародної політики, а також актуалізувала потребу комплексного підходу до формування системи національної безпеки, враховуючи гібридні загрози в економічній, енергетичній, політичній, інформаційній сферах. На думку очільників Міністерства оборони Японії, російська агресія проти суверенної держави формує передумови нестабільності та зміни балансу сил в Індо-Тихоокеанському регіоні [6]. Відтак Японія прагне поглиблювати дипломатичні зусилля та співпрацю з державами-партнерами з метою реалізації національних інтересів у контексті сприяння транскордонному співробітництву світової спільноти в соціально-економічній та безпековій сферах на засадах свободи, демократії та дотримання принципів міжнародного права. Одним із фундаментальних принципів національної безпеки Японії визначено політику «активного внеску в мир», реалізація якої, у співпраці з партнерами, забезпечуватиме протидію деструктивним впливам, які підривають мир і стабільність функціонування світового співтовариства.

Можемо констатувати, що повномасштабне російське вторгнення в Україну розглядається очільниками Японії крізь призму порушення архітектури колективної безпеки, що створює додаткові ризики зміни балансу сил в Індо-Тихоокеанському регіоні, а також нівелювання значущості універсальних цінностей життєдіяльності людства. Це спонукає Японію до підвищення рівня суб’єктності в міжнародній політиці через посилення оборонних спроможностей, активізацію політичного діалогу та співробітництва заради мирного співіснування та сталого розвитку. У цьому контексті Японія зайняла послідовну позицію щодо підтримки України, використовуючи ресурсний потенціал публічної дипломатії, а саме – сприяння включеності українського питання до порядку денного, участь у спеціальних подіях, поглиблення політичного діалогу та співробітництва.

Прем’єр Міністр Японії Ф. Кісіда активно долучається до включеності українського питання у міжнародний порядок денний через участь у різних форматах комунікаційної взаємодії. У першій за сорок років політичній промові перед слухачами універ-

ситету Дж. Хопкінса японський Прем'єр Міністр акцентував увагу на тому, що російська агресія проти України не тільки стала проявом неповаги до існуючого світового порядку, але й поставила під сумнів значущість таких універсальних цінностей як суверенітет, свобода, демократія, права людини [7]. Японія прагне заручитися підтримкою світової спільноти щодо засудження російської агресії та розширення можливостей надання допомоги Україні. У промові також було зазначено, що японське головування у 2023 році у G-7 сприятиме узгодженню позицій сторін щодо санкційної політики проти держави-агресора й активізації політичного діалогу, особливо з країнами Глобального Півдня та Індо-Тихоокеанського регіону, для надання допомоги українському народу у боротьбі за свободу, демократію, відновлення суверенітету та територіальної цілісності.

Під час свого виступу в Індійській раді по міжнародним справам Ф. Кісіда наголосив на потребі перегляду існуючої парадигми міжнародних відносин, в основі яких мають бути такі цінності як свобода, верховенство права, інклюзивність. На його думку, дотримання принципів Статуту ООН, серед яких – повага до суверенітету та територіальної цілісності, протидія одностороннім змінам кордонів силовим шляхом сприятиме миру та процвітання світової спільноти [8]. У цьому контексті Японія рішуче засуджує російську агресію та зосереджує зусилля на наданні допомоги Україні за принципом діалогу та співпраці.

У новорічному зверненні до громадян Прем'єр Міністр наголосив на продовженні політики лідерства Японії на міжнародній арені, оскільки 2024 рік буде вимагати відповідного реагування на російську агресію проти України, ситуацію в Ізраїлі та Палестині, а результати національних виборів на різних континентах можуть суттєво змінити політичний ландшафт світової політики [9]. На його думку, Японія здатна використати свій економіко-технологічний та дипломатичний потенціал у подоланні глобальних викликів сьогодення, демонструючи послідовність дій та дипломатичне лідерство.

Японія долучається до проведення спеціальних подій, в ході яких акцентує увагу на підтримці України. За головування Японії відбувся саміт G-7 в Хіросімі (травень, 2023), який відвідав Президент України на запрошення японського Прем'єр Міністра. Напередодні саміту Посол Японії в Україні М. Кунінорі зазначив, що саміт G-7 є дієвою платформою для політичного діалогу держав-членів щодо підтримки українського народу, узгодження механізмів відновлення України та посилення санкційного тиску на державу-агресор, а місце його проведення є доволі символічним у контексті глобальних викликів сьогодення, серед яких і ядерна загроза [10].

За результатами саміту була прийнята окрема спільна заява лідерів G-7 щодо України [11]. У ній акцентовано увагу на всебічній підтримці дипломатичних зусиль України та світової спільноти у реалізації Формули миру, активізації політичного діалогу щодо гарантій безпеки, узгодженні механізмів післявоєнного відновлення української інфраструктури та економіки. Відзначено також лідерство Японії у координації зусиль світової спільноти щодо забезпечення економічної стійкості України. У цьому контексті інституції фінансування розвитку країн G-7 та ЄБРР створили Українську інвестиційну платформу в Токіо [12]. Її мета – поглиблення співпраці та комунікації стейкхолдерів щодо відновлення української економіки, відбудови промислових та інфраструктурних об'єктів, а також сприяння розвитку приватного сектору.

Прем'єр Міністр Японії приймав активну участь у відкритих дебатах «Дотримання цілей і принципів Статуту ООН крізь призму багатосторонньої взаємодії: підтримка миру та безпеки в Україні», що проводилися на рівні Ради Безпеки ООН [13]. У ході дискусії акцентував увагу, що зміна територій в односторонньому порядку є порушенням Статуту ООН, ядерні погрози та мілітаризація Запорізької АЕС становлять загрозу для сталого розвитку світової спільноти. Активізація політичного діалогу, рішучі дії щодо дотримання Статуту ООН та імплементації формули миру, запропонованої В. Зеленським – це ключові інструменти протидії російській агресії. Відсутність конкретних рішень з боку Ради безпеки щодо держави-агресора може створити прецедент «панування беззаконня». Ф. Кісіда наголосив, що Японія прагне сприяти «людиноцентричному міжнародному співробітництву» з метою подолання політичних і ціннісних розбіжностей, захисту людської гідності.

Японія активізує політичний діалог і багатостороннє співробітництво з Україною з метою розширення її ресурсного потенціалу в протидії державі-агресору. Цьому сприяє двостороння комунікація високопосадовців обох держав. У березні минулого року Прем'єр Міністр Японії Ф. Кісіда мав зустріч з Президентом України В. Зеленським у Києві, за результатами якої зроблено спільну заяву щодо глобального партнерства між обома країнами [14]. У ній акцентовано увагу на: 1) незмінності японської підтримки українського народу в боротьбі за відновлення територіальної цілісності та суверенітету; 2) залученні ініціативи країн G-7 до розширення політичних, фінансових, енергетичних можливостей України у протидії державі-агресору; 3) поглибленні багатостороннього українсько-японського співробітництва у здійсненні зеленого економічного переходу, торгівельно-економічній сфері, а також реалізації спільних проектів щодо

відновлення інфраструктури та розвитку освітньо-наукового середовища; 4) координації спільних зусиль щодо формування євроатлантичної та індійсько-тихоокеанської безпеки, дотримання фундаментальних цінностей людства, серед яких свобода, демократія, права людини.

Результативним був також візит до Києва Міністра закордонних справ Японії Й. Камікаві, яка мала зустрічі з Президентом України, Прем'єр Міністром та Міністром закордонних справ. На позачерговій пресконференції вона зазначила, що Японія рішуче підтримує 10 пунктів Форуму миру, а зокрема очолюватиме робочу групу з ядерної безпеки, сприяючи досягненню справедливого та тривалого миру в Україні [15]. Велика увага була приділена вирішенню питань щодо організації японсько-української конференції зі сприяння економічній реконструкції, що відбудеться в Токіо 19 лютого 2024 р. Під час роботи конференції заплановано підписання близько 10 меморандумів про співпрацю у різних сферах із залученням ініціативи приватного сектору. Організація та проведення такого заходу розглядається Японією як складова всебічної підтримки України та залучення ініціативи міжнародної спільноти до процесів повоєнного відновлення української економіки.

Японія активізує багатостороннє співробітництво в економічній, військово-політичній сферах з метою сприяння стійкості України у протидії держав-агресору та реалізації проєктів відновлення критичної інфраструктури. Фінансова підтримка японського уряду у 2023 році склала 3.7 млрд доларів, які були надані у межах реалізації проєктів Світового банку та Японського агентства з міжнародного співробітництва. Кошти спрямовані на посилення стійкості реагування українського уряду та виконавчих структур на кризові ситуації, здійснення соціальних виплат, відновлення об'єктів критичної інфраструктури, підтримку підприємницької та громадської ініціативи в забезпеченні соціальної стійкості [16]. Світовий банк прийняв рішення про надання позики у розмірі 1.5 млрд доларів на відновлення України під гарантії уряду Японії в межах «Трастового фонду ADVANCE Ukraine» [17]. Вказані кошти направлені на підтримку урядових ініціатив щодо посилення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, підвищення прозорості та підзвітності витрат державних ресурсів, покращення функціонування фінансового, енергетичного, земельного ринків в умовах війни.

Під час роботи японсько-української конференції зі сприяння економічній реконструкції, що відбудеться в Токіо, заплановано проведення дис-

кусій щодо двосторонньої співпраці у різних сферах. Японія зацікавлена в інвестуванні в розвиток відновлювальної енергетики в Україні. Йдеться про передачу технологій та відповідного обладнання з виробництва біопалива. На думку японських урядовців, Україна має необхідні ресурси та можливості щодо розвитку цього напрямку відновлювальної енергетики, що сприятиме підвищенню рівня енергетичної незалежності та виконанню міжнародних зобов'язань по декарбонізації економіки. Розширення потужностей у перспективі сприятиме експорту української відновлювальної енергії до країн ЄС, які мають амбітні цілі по досягненню кліматичної нейтральності до 2050 року. Японія також зацікавлена у впровадженні smart-технологій у розвиток сільськогосподарського виробництва в Україні. Йдеться про використання датчиків і технологій штучного інтелекту для оптимізації виробництва сільськогосподарських культур [18].

Перспективним є також військово-політичне співробітництво у контексті змін, що відбулися в японському законодавстві відносно можливостей реекспорту зброї. Вказані зміни створюють передумови непрямого експорту озброєння чи боєприпасів, виготовлених за іноземною ліцензією, до країни-ліцензіата. Наприклад, Японія виробляє ракети до системи ППО Patriot за ліцензією американської компанії. Це може бути важливим фактором сприяння опосередкованій підтримці України в умовах розгортання виборчої кампанії та блокування рішення щодо виділення військової допомоги у США. Японія, вивчивши потреби українських військових, зробила внесок у розмірі 37 млн доларів до трастового фонду НАТО, що будуть використані для закупівлі систем виявлення БПЛА [15]. Це сприятиме більш ефективному захисту критичної інфраструктури України від російських атак.

Висновки. Глобальні виклики сьогодення активізують не тільки питання зміни підходів у сфері безпеки та оборони, але й спонукають Японію реалізовувати лідерський потенціал у захисті ключових цінностей світової спільноти. Підтримка боротьби України проти держави-агресора розглядається очільниками держави як внесок Японії у забезпечення миру та сталого розвитку світової спільноти. Цьому сприяє залучення ресурсного потенціалу публічної дипломатії, а саме – забезпечення включеності питання допомоги Україні до міжнародного порядку денного, організація спеціальних подій з метою залучення ресурсів стейкхолдерів до забезпечення стійкості України, активізація японо-українських відносин, передусім в економічній та військово-політичній сферах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Leonard M. Public diplomacy. London : The Foreign Policy Centre, 2002. 183 p.
2. Manheim J. Strategic Public Diplomacy and American Foreign Policy: The Evolution of Influence. New York : Oxford University Press, 1994. 202 p.
3. Хорішко Л. С. Публічна дипломатія України в умовах сучасної політичної дійсності. *Політикус*. 2022. № 3. С. 60–64.
4. Japan's Two Big Decisions in Foreign and Security Policy. URL: https://www.japan.go.jp/kizuna/2023/02/decisions_in_foreign_and_security_policy.html (last accessed: 07.01.2024).
5. Three Principles on Transfer of Defense Equipment and Technology. URL: <https://www.mofa.go.jp/files/000034953.pdf> (last accessed: 05.01.2024).
6. Defense of Japan 2023 (Reference). URL: https://www.mod.go.jp/en/publ/wpaper/wp2023/DOJ2023_EN_Reference.pdf (last accessed: 05.01.2024).
7. In a Speech at SAIS, Japan's Prime Minister Highlights Major Policy Shift. URL: <https://sais.jhu.edu/news-press/event-recap/speech-sais-japan-prime-minister-highlights-major-policy-shift> (last accessed: 05.01.2024).
8. 41st Sapru House Lecture on "The Future of the Indo-Pacific – Japan's New Plan for a "Free and Open Indo-Pacific" – "Together with India, as an Indispensable Partner" by H.E. Mr. Fumio Kishida, Prime Minister of Japan, 20 March 2023. URL: https://www.icwa.in/show_content.php?lang=1&level=2&ls_id=9826&lid=5970 (last accessed: 05.01.2024).
9. New Year's Reflection by Prime Minister Kishida Fumio. URL: https://japan.kantei.go.jp/101_kishida/statement/202401/01nentou.html (last accessed: 14.01.2024).
10. Посол Японії про саміт G7 в Хіросімі: Україна буде «найважливішою темою». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-samit-hrupa-smey-posol-ukrayina/32417835.html> (дата звернення: 20.01.2024).
11. G7 Leaders' Statement on Ukraine. URL: https://www.g7hiroshima.go.jp/documents/pdf/230519-01_g7_en.pdf (last accessed: 14.01.2024). EBRD-led Ukraine Investment Platform launched in Tokyo. URL: <https://www.ebrd.com/news/2023/ebrdled-ukraine-investment-platform-launched-in-tokyo.html> (last accessed: 14.01.2024).
12. Statement by Prime Minister Kishida Fumio at the Security Council High Level Open Debate on "Upholding the purposes and principles of the UN Charter through effective multilateralism: maintenance of peace and security of Ukraine", 20 September 2023. URL: <https://www.mofa.go.jp/files/100556266.pdf> (last accessed: 18.01.2024).
13. Statement by Prime Minister Kishida Fumio at the Security Council High Level Open Debate on "Upholding the purposes and principles of the UN Charter through effective multilateralism: maintenance of peace and security of Ukraine", 20 September 2023. URL: <https://www.mofa.go.jp/files/100556266.pdf> (last accessed: 18.01.2024).
14. Joint Statement on Special Global Partnership between Japan and Ukraine. URL: <https://japan.kantei.go.jp/content/000124686.pdf> (last accessed: 25.01.2024).
15. Extraordinary Press Conference by Foreign Minister Yoko Kamikawa. URL: https://www.mofa.go.jp/press/kaiken/kaikenwe_000001_00023.html (last accessed: 18.01.2024).
16. У 2023 році Японія є третім за величиною донором фінансової допомоги Україні з 3,7 млрд доларів бюджетної підтримки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/u-2023-rotsi-iaponiia-ie-tretim-naibilshym-donorom-finansovo-i-dopomohy-ukraini-37-mlrd-dolariv-ssha-biudzhetnoi-pidtrymky> (дата звернення: 20.01.2024).
17. World Bank's New \$1.5 Billion Loan to Ukraine Will Provide Relief to Households, Mitigate Impacts of Russia's Invasion. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2023/06/29/world-bank-new-1-5-billion-loan-to-ukraine-will-provide-relief-to-households-mitigate-impacts-of-russian-invasion> (last accessed: 28.01.2024).
18. Japan to give Ukraine biofuel technology to support reconstruction. URL: <https://english.kyodonews.net/news/2024/01/ef9ea00c3c9c-japan-to-give-ukraine-biofuel-technology-to-support-reconstruction.html> (last accessed: 27.01.2024).